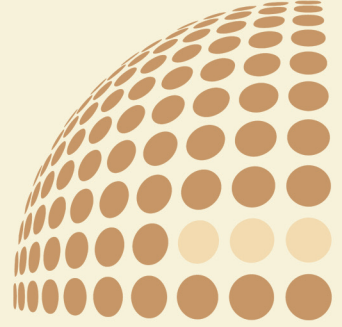

SETA ANALİZ

SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı | www.setav.org | Mart 2009

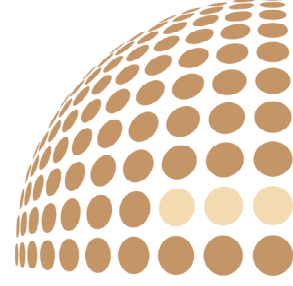

22 TEMMUZ'DAN 29 MART'A SİYASAL PARTİLER

ÖRGÜT İLE PARTİ OLMA GERİLİMİNDE DTP

HATEM ETE

SETA ANALİZ

CIHAN

Sayı: 7 | Mart 2009

22 TEMMUZ'DAN 29 MART'A SİYASAL PARTİLER ÖRGÜT İLE PARTİ OLMA GERİLİMİNDE DTP

HATEM ETE

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 3

GİRİŞ | 4

KÜRT LEGAL SİYASAL OLUŞUMUNUN TARİHİ | 5

KÜRT LEGAL SİYASAL OLUŞUMUNUN AÇMAZLARI | 6

KLISO'NUN SEÇİM PERFORMANSI VE ETKİ ALANI | 11

KLISO'NUN GELECEĞİ VE KÜRT SORUNUNDA AKTÖRLÜK
GERİLİMİ | 16

SONUÇ | 20

ÖZET

Bugüne kadar, Türk siyasal yaşamında Kürtlüğe referansla siyaset yapan birçok parti kuruldu. Halen varlığını sürdüren birçok parti bulunuyor. Ancak bu partilerin hiçbirisi, hem zamana dayanıklılık hem de tabandan destek bulma anlamında, DTP ile temsil edilen siyasal gelenek kadar etkili olmadı. DTP'nin selefi olan Kürt siyasal hareketinin temsilcileri, devletin Kürt politikasını etkilemek amacıyla, 1990'dan başlayarak, legal siyasal zemini ve seçime dayalı "temsil siyaseti"ni kullanmayı denediler. Bu tercih, harekete yeni mevziler ve fırsatlar kazandırarak, Kürt siyasetinin gelişiminde yeni bir dönemeci teşkil etti. Temsil siyaseti, Kürt siyasal hareketine ulusal ve küresel siyasal zeminlerde Kürt sorununun dillendirilmesi, hareketi destekleyecek örgütsel yapının güçlendirilmesi ve Kürt siyasal iddialarının, legal zeminlerdeki dokunulmazlıklarla koruma çemberine alınması gibi imkânlar sağladı.

Kürt sorunu ekseninde siyaset yapmak üzere yola çıkan Kürt legal siyasal oluşumunun (KLSO) varlık meşruiyeti, "dağ dışında bir alternatif yaratmak"tı. Yirmi yılı bulan serüveninde, zaman zaman bu misyonu gerçekleştireceği konusunda umut oluşturan KLSO'nun, son tahlilde bunu başaramadığı ortadadır. Bu sonucun ortaya çıkmasının kendisinden kaynaklanan gerekçeleri olduğu gibi, yolculuğunun hemen her anında, devletin ve PKK'nın baskısını üzerinde hissetmesinin de etkisi vardır.

Bu analizde, sırasıyla Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP), Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ve Demokratik Toplum Partisi (DTP) tarafından temsil edilen bu legal siyasal gelenek ele alınacaktır.

22 TEMMUZ'DAN 29 MART'A SİYASAL PARTİLER

ÖRGÜT İLE PARTİ OLMA
GERİLİMİNDE DTP

GİRİŞ

Çok partili hayata geçişten 1990'lı yıllara kadar Doğu ve Güneydoğu'daki seçmen dinamikleri Türkiye geneliyle örtüşen bir seyir izledi. Diğer bir ifadeyle, siyasal partilerin Türkiye genelindeki oy oranı Doğu ve Güneydoğu ile paralellik arz etti.¹ Bu zaman zarfında birçok Kürt siyasetçi, farklı partilerin listelerinden seçilerek çeşitli görevler aldılar. Yüklenen görevlerde veya partiler arası geçişkenliklerde Kürtlük kaygısından çok, Türk siyasal sisteminde işleyen cari dinamiklerin etkisi altında hareket ettiler.

Bugüne kadar, Türk siyasal yaşamında Kürtlüğe referansla siyaset yapan birçok parti kuruldu. Halen varlığını sürdüren birçok parti bulunuyor.² Ancak bu partilerin hiçbirisi, hem zamana dayanıklılık hem de tabandan destek bulma anlamında, bugün DTP ile temsil edilen siyasal gelenek kadar etkili olmadı. DTP'nin selefi olan Kürt siyasal hareketinin temsilcileri, devletin Kürt politikasını etkilemek amacıyla, 1990'dan başlayarak, legal siyasal zemini ve seçime dayalı 'temsil siyaseti'ni kullanmayı denediler. Bu tercih, harekete yeni mevziler ve fırsatlar kazandırarak, Kürt siyasetinin gelişiminde yeni bir dönemeci teşkil etti. Temsil siyaseti, Kürt siyasal hareketine ulusal ve küresel siyasal zeminlerde Kürt sorununun dillendirilmesi, hareketi destekleyecek örgütsel yapının güçlendirilmesi ve Kürt siyasal iddialarının, legal zeminlerdeki dokunulmazlıklarla koruma çemberine alınması gibi imkânlar sağladı. Bu analizde, sırasıyla Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP), Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ve Demokratik Toplum Partisi (DTP) tarafından temsil edilen bu legal siyasal gelenek ele alınacaktır.

1. Siyasal partilerin Doğu ve Güneydoğu'daki oy oranıyla Türkiye genelindeki oy oranı arasındaki örtüşme, Kürtlerin Türkiye geneline benzer bir motivasyonla oy verdiği anlamına gelmiyor elbette. Ancak, oy verme gerekçeleri ve partilere yükledikleri anlam farklı olsa bile, partilere biçilen dönüştürücü rol itibarıyla, Kürtlerle Türkiye geneli arasında bir örtüşme olduğu açıktır.

2. Türk siyasal yaşamında Kürtlüğe referansla siyaset yapmanın tarihi, ilk defa Kürt sorunu parti programına alan ve bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Türkiye İşçi Partisi (TİP)'ne kadar götürülebilir. DTP'nin çevrelediği siyasal geleneğin dışında kalarak, bugün de Kürt sorunu ekseninde siyasal faaliyetlerini sürdüren partiler olarak, Abdülmelik Fırat'ın kurucusu olduğu Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK-PAR) ve Şerafettin Elçi önderliğindeki Katılımcı Demokrasi Partisi (KADEP)'ni de anmak gerekir.

KÜRT LEGAL SİYASAL OLUŞUMUNUN TARİHİ

Kürt legal siyasal oluşumu (KLSO),³ 1989 yılında SHP bünyesindeki yedi Kürt milletvekilinin, Paris Kürt Konferansına katılmaları dolayısıyla ihraç edildikten sonra kurdukları Halkın Emek Partisi (HEP) ile 1990'da başladı. SHP ile seçim ittifakı yaparak 1991 genel seçimlerine katılan HEP, hem %10 barajına takılmadan TBMM'de 22 milletvekili ile temsil edilme imkânına kavuştu hem de merkez-sol yelpazede siyaset yapan bir partinin kanatları altında, kurulur kurulmaz meşruiyet tartışmalarıyla muhatap olmaktan kurtuldu. Seçimlerden hemen sonra, birliktelik her iki parti için de maliyet üretmeye başlayınca, 22 milletvekili tekrar HEP'e döndüler. HEP, yeni milletvekili Leyla Zana'nın TBMM yemin töreninde, Meclis kürsüsünde yaptığı Kürtçe konuşmasıyla hatırlandı.⁴

1993 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan HEP'in yerini Demokrasi Partisi (DEP) aldı. Genel Başkan Hatip Dicle'nin PKK'nın varlığını ve eylemlerini savunan sözleri⁵ tansiyonu yükseltince, kamuoyunda oluşan hassasiyetten güç devşirmek isteyen diğer siyasal parti liderleri eliyle, DEP karşıtlığı, 1994 yerel seçimleri öncesi politik bir kampanyaya dönüştürüldü. Mart 1994'te yedi DEP milletvekili, dokunulmazlıkları kaldırılmak suretiyle gözaltına alındı ve tutuklandı. DEP, Haziran 1994'te Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı.

DEP'in yerine, Mayıs 1994'te Murat Bozlak başkanlığında kurulan Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), KLSO'nun en uzun ömürlü partisi oldu. Bazı provokasyonlar dışarıda tutulduğunda,⁶ HADEP, KLSO bünyesindeki diğer partilere nazaran daha sakin bir iklimde siyaset yapma imkânı buldu. Ocak 1999'da parti hakkında açılan ve 49 ay süren kapatma davası, 13 Mart 2003'te partinin kapatılması yönünde karara bağlandı ve 46 HADEP'li yöneticiye beş yıllık siyaset yasağı getirildi.

HADEP'in kapatılmasından sonra, 1997'de kurulmuş olan Tuncer Bakırhan başkanlığındaki Demokratik Halk Partisi (DEHAP), KLSO'nun yeni partisi oldu. 2003 yılında DEHAP hakkında da dava açıldı ancak, DEHAP kapatılmayı beklemeden Kasım 2005'te kendisini feshederek yeni kurulan Demokratik Toplum Partisi (DTP)'ne katıldı.

3. Kürt legal siyasal oluşumu ifadesi elbette bugün DTP ile temsil edilen siyasal geleneğin dışındaki partileri de kapsamaktadır. Ancak bu partiler, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuşlardır. Bu nedenle, ifadenin kapsayıcılığını daraltma tehlikesinin farkında olarak bu ifadeyi kolaylık sağlayıcı özelliği dolayısıyla kullandığımızın bilinmesinde yarar vardır. Bu çerçevede, bugün DTP ile temsil edilen siyasal geleneği tanımlamak için, analiz boyunca Kürt Legal Siyasal Oluşumu (KLSO) terkihi kullanılacaktır. Aynı gelenek içinde kurulan partilerin kısa süre içinde kapatılması ve yerine yeni bir isimle başka bir partinin kurulması, her seçime neredeyse farklı bir isimle girilmesi, özellikle karşılaştırma yapılırken, parti isimleriyle hareketi değerlendirmeyi zorlaştırıyor. Bu analizde, KLSO kısaltması bu zorluğun üstesinden gelmek için tercih edilmiştir.

4. Kürt Konferansından başlayarak HEP'in kuruluşuna, TBMM'de grup kurmasına ve kapatılmasına kadarki sürecin izlenebileceği bir çalışma için, bkz. Faruk Bildirici, *Yemin Gecesi*, Doğan Kitap, 2008.

5. Hatip Dicle, Şubat 1994'te PKK'nın İstanbul yakınlarında bir grup askeri öğrenciyi hedef alan saldırılarını "savaşta üniformalı olan herkes hedeftir" sözleriyle savundu. Parti kongresinde de PKK'nın terörist değil siyasi bir organizasyon olduğunu söyledi.

6. HADEP'in 1996 Kongresinde yüzü maskeli bir genç, duvarda asılı Türk bayrağını indirip yerine PKK bayrağını astı. Genel başkan Murat Bozlak, bu eylemin bir provokasyon olduğunu açıkladı.

Kürt legal siyasal oluşumu (KLSO), 1989 yılında SHP bünyesindeki yedi Kürt milletvekilinin, Paris Kürt Konferansına katılmaları dolayısıyla ihraç edildikten sonra kurdukları Halkın Emek Partisi (HEP) ile 1990'da başladı.

Aslında DTP'nin kuruluş çalışmaları, DEHAP'ın 2004 seçimlerindeki başarısızlığı üzerine Mayıs 2004'te başladı. KLSO'nun tarihsel birikimini de sürece katan bir yapılanma öngörülerek içlerinde, HEP, DEP, HADEP genel başkanları ve yeni tahliye olan dört eski DEP milletvekilinin de yer aldığı bir kurucu ekiple başlatılan Demokratik Toplum Hareketi'nin partileşmesiyle, DTP 9 Kasım 2005'te kuruldu. 16 Kasım 2007'de DTP'nin kapatılması talebiyle Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru ise henüz neticelenmedi.

Neredeyse kurulur kurulmaz kapatılma endişesini taşımak zorunda bırakılan partiler, bu kaygının etkisiyle, normal bir siyasal faaliyet sürdürecektir imkâna sahip olamadılar.

KÜRT LEGAL SİYASAL OLUŞUMUNUN AÇMAZLARI

Yukarıdaki kısa tarihçeden de anlaşılacağı gibi, KLSO bünyesindeki hiçbir parti on yılını dolduramazken, bir kısmı seçime girme fırsatı bile bulamadan kapatıldı. Neredeyse kurulur kurulmaz kapatılma endişesini taşımak zorunda bırakılan partiler, bu kaygının etkisiyle, normal bir siyasal faaliyet sürdürecektir imkâna sahip olamadılar. Bu çerçevede, kapatılma endişesi, her partinin bünyesinde yer alan iki gerilimi tetikledi. KLSO bünyesinde kurulan partileri tanımlayan gerilimlerden biri, Kürtlerin partisi olma ile Türkiye partisi olma arasındaki kararsızlık iken, diğeri PKK'ya bağımlı olmak ile PKK'dan bağımsız olmak arasındaki gerilimdi. Kapatılma endişesi ve durumu, her iki gerilimin de normal seyri içinde işlemlerini engelleyerek partilerin Kürtlerin partisi olarak kalmalarına ve PKK'ya bağımlı olmalarına yol açtı. Bu bölümde, her parti için bu iki dinamiğin gelişim seyri ele alınacaktır.

1. Türkiye Partisi – Kürtlerin Partisi – Bölgesel Parti

KLSO bünyesinde faaliyet gösteren partilerin önemli açmazlarından biri, Kürtlere münhasır etnik bir parti özelliği taşımaları oldu. Aslında, Paris'teki Kürt Konferansına katılan milletvekillerinin SHP'den ihracıyla (26 Ekim 1989) HEP'in kurulması (07 Haziran 1990) arasındaki süre zarfında, kurulacak yeni partinin söylem ve stratejisine yönelik yapılan tartışmalar ve bu tartışmalara öncülük eden figürler, kurulacak partinin Kürt sorununa öncelik verse bile, sol-liberal bir söylemle Türkiye'nin tamamına seslenmesini öngörüyorlardı. Aydın Güven Gürkan başkanlığında sürdürülen çabalar akamete uğrayınca, bu geniş koalisyon kurulamadı ve sosyal-demokrat bir çizgide siyaset yapan DİSK eski Genel Başkanı Fehmi Işıklar önderliğinde bir parti kuruldu. Kurulan partinin Kürtler ve Kürt sorunu ile bağı açık olsa da, etnik bir partinin ötesine geçme imkânı sağlayan işaretler de barındırıyordu. SHP çatısı altında girilen 1991 seçimlerinde milletvekili seçilen Leyla Zana'nın yemin töreninde Kürtçe konuşması, partinin legal siyasal düzlemdeki alanını daralttığı gibi, Türkiye kamuoyuna hitap

edebilme imkânını da örseledi. Başlangıçta ortaya çıkan bu kriz, Kürt sorununu asayiş meselesine indirgeyen ve legal düzlemde bu sorunla yüzleşmeye henüz hazır olmayan devletin güvenlik perspektifini daha da tahkim etmesine yaradı.⁷

Öte yandan, KLSO bünyesinde kurulan partilerin sık sık kapatılmış olması da, bu süreci bölge partisi olma yönünde hızlandırdı. Kurulan ilk partilerde, siyasete merkez-sağ ve sol partiler bünyesinde girmiş deneyimli politikacılar hâkimken, kurulan her yeni parti, Kürt siyasetinin psikolojik ve siyasal grameriyle yetişmiş genç siyasetçileri öne çıkardı. Ülke siyasetinin görünmez sınırlarını tecrübe etmiş siyasal aktörlerin azınlıkta kalması, kurulan yeni partilerin kuşatıcılıklarını kaybedip radikalleşmelerine yol açtı. Bu çerçevede, parti programlarında ve parti sözcülerinin söylemlerinde Türkiye vurgusu ağır basarken, partilerin politikalarında etnik parti anlayışı hâkim oldu. Zaten varlık nedeni Kürt sorununu dillendirmek ve çözüm yolları bulunmasına öncülük etmek olan ve neredeyse oyunun tamamını Kürtlerden alan bir partinin bu gerilimi yaşamaması mümkün değildi.

Parti programlarındaki Türkiye vurgusunun yanı sıra, KLSO bünyesindeki partiler, birbiriyle ilişkili iki formülle etnik parti olma handikabını aşmaya çalıştılar. Bu formüllerden biri, Kürt kökenli olmayan adaylara görev verilmesi idi. Tek parti döneminin aday belirleme tarzını andıran bu yöntemle, aday olunan yerleşim yerinde doğmayan, yaşamayan, oraya mensup olmayan kişiler, belediye başkanlığı veya milletvekilliği için aday gösterildi ve seçtirildi. Böylece, seçmenlerin tanımadığı kişiler, karar alıcıların atamasıyla iş başına getirildi. Bu tercih, aslında Kürtlere münhasır bir parti olmamak için uygulanan ikinci formülün yol açtığı açmazlar dolayısıyla uygulandı. Sol partilerle kurulan ittifaklar, ittifaka dâhil olan partilerin adaylarının seçilmesine imkân tanımayınca, KLSO'nun etkili olduğu yerlerde adaylar gösterildi.

Bu çerçevede, Kürtlere münhasır bir parti olmanın dezavantajlarını gidermek üzere başvurulmuş ikinci formül, etnik bir parti olma durumunu sol bir terminoloji ve seçim dönemlerinde marjinal sol partilerle ittifak kurmakla gidermeye çalışmaktı. Hemen her seçim döneminde uygulanan bu formül, KLSO bünyesindeki partileri Kürt partisi olma etiketinden kurtarmadığı gibi, ittifaktan doğal olarak beklenen oy artışını da sağlamadı. Bununla birlikte, barajı aşır TBMM'de temsil edilmelerini sağlayamayacağı ve etnik-temelli parti olma sorunundan kurtulmalarına vesile olamayacağı aşikâr olmasına rağmen, Kürt siyasal hareketi içindeki partiler, sınırlı sayıdaki üyeleri haricinde toplumda bir karşılığı olmayan marjinal partilerle seçim ittifakını sürdürdüler. Bunun

Kurulan ilk partilerde, siyasete merkez-sağ ve sol partiler bünyesinde girmiş deneyimli politikacılar hâkimken, kurulan her yeni parti, Kürt siyasetinin psikolojik ve siyasal grameriyle yetişmiş genç siyasetçileri öne çıkardı.

7. Güvenlik perspektifinin Kürt sorununun derinleşmesindeki etkileri için, bkz., Taha Özhan ve Hatem Ete, "Kürt Meselesi: Problemler ve Çözüm Önerileri", *SETA Analiz*, Kasım 2008. Ayrıca, bu perspektifin Kürt sorunu ile yüzleşmede kaçırdığı fırsatları değerlendiren bir çalışma için, bkz. Henry J. Barkey & Graham E. Fuller, "Turkey's Kurdish Question: Critical Turning Points and Missed Opportunities", *The Middle East Journal*, Vol. 51, No. 1, 1997: 59-79.

KLSO içindeki karar alıcıların zihinsel formasyonları ve ittifak kurulan partilerin söylemi bir araya gelince, KLSO bünyesindeki partilerin söylemi ile uğruna mücadele ettikleri toplumun öncelikleri arasındaki makas iyice açıldı.

nedeni, muhtemelen, KLSO bünyesindeki partilerin karar alıcılarının ittifak yapılan sol partilerle aynı sosyalleşme pratiklerini paylaşıyor olmalarıdır. Gerekçe her ne ise, bunun bir ittifaktan beklenen rasyonel sonuçları üretmediği açıktır. KLSO içindeki karar alıcıların zihinsel formasyonları ve ittifak kurulan partilerin söylemi bir araya gelince, KLSO bünyesindeki partilerin söylemi ile uğruna mücadele ettikleri toplumun öncelikleri arasındaki makas iyice açıldı. Kültürel, ekonomik ve siyasal hakları genişleterek gidermek gibi bir hedefi emek, ekoloji, sömürü, vb. anahtar kelimeler havuzunda eriten bu söylem, ne Kürtlere sahici bir siyasal söylemin imkanlarını sundu, ne de Türkiye genelinde güçlü toplumsal ittifaklar sağlayarak siyasal temsil imkanlarını genişletmek yönünde bir katkıda bulundu.

Aslında KLSO bünyesindeki partilerin Türkiye partisi olmalarının önündeki tek engel, Kürtlerin partisi olmaları değildir. Aksine, bu partilerin en önemli handikapı, Fırat'ın batısında yaşayan Kürtlerden ciddi oranda destek alamamaları dolayısıyla Doğu ve Güneydoğu'ya sıkışmalarıdır. Kürtlerin yarıya yakınının batıda yaşadığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, KLSO bünyesindeki partilerin doğuya sıkışmasının nedenleri üzerinde ciddiyetle durmak gerektiği açıktır. Kürtlükten kaynaklanan sorunların, ekonomik, siyasal ve kültürel birçok sorunun oluşturduğu potada eriyip ikincil konuma gerilediği batı bölgelerinde yaşayan Kürtler, buldukları şehirde yaşayan diğer insanlarla benzer kaygıları taşıyarak oy vermektedirler. Bu anlamda, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin maruz kaldığı yapısal şiddetin dışında kalan batıdaki Kürtlerin seçmen davranışlarının, etnik kökenlerini aşan pragmatik veya ideolojik kaygılarla belirlendiği söylenebilir.⁸

Sonuç olarak, KLSO bünyesindeki partilerin, Kürtlerin tamamından öte, Kürt sorununun ürettiği maliyetlerden etkilenen kesimlerden beslendiği söylenebilir. Bu durum, aşağıda tartışılacağı üzere, Kürt sorununun normalleşme sürecine girmesi dolayısıyla, KLSO bünyesindeki partilerin 2002 seçimlerinden itibaren oy kaybını açıkladığı gibi, KLSO'nun gittikçe Doğu ve Güneydoğu bölgesinin Kürt sorunu etrafındaki yapısal şiddetin etkisini daha fazla hissettirdiği sınırlı bir bölgesine hapsoluşunu da açıklamaktadır.

2. KLSO-PKK ilişkisi

KLSO bünyesindeki siyasal partilerin PKK ile ilişkisi her zaman kamuoyunun bu partilere ilişkin değerlendirme kriterlerinin başında yer aldı. KLSO ile PKK'nın kolaylıkla

8. Kürtlerin Türkiye'deki coğrafi-demografik yapısını Kürtlük bilinci ile karşılaştırarak analiz eden bir çalışma için, bkz. Murat Somer, "Turkey's Kurdish Conflict: Changing Context and Domestic and Regional Implications", *The Middle East Journal*, vol. 58, No. 2, 2004: 235–253.

ayrıştırılabilir olmamasının nedeni olarak öne sürülen en güçlü argüman, her iki oluşum arasında, hedef ve taban⁹ düzlemindeki örtüşme oldu. Siyasal hareketi destekleyen kitle ile PKK'ya sempati duyan kitlenin örtüşmesi bu ilişkinin nesnel temelini; birçok parti üyesinin veya yakınının geçmişte veya şimdi PKK ile yollarının kesişmiş olması da, bu ilişkinin en somut gerekçesini oluşturuyor. Kısacası, PKK ve KLSO aynı toplumsal tabandan beslenmektedirler. Bu nesnel zemin, siyasi hareket ile PKK arasındaki ilişkinin öznel dinamiğine kaynaklık etmektedir. KLSO içinde siyaset yapan birçok kişinin kamuoyuna yansıyan görüşlerine bakıldığında, kullanılan terminoloji, bu terminolojiyi besleyen ideolojik formasyon ve hedefin PKK ile taşıdığı ortak payda fark edilecektir. Taban ve hedef düzeyindeki bu örtüşme, kamuoyunda bu iki yapının aynı hareketin farklı stratejilerle yoluna devam eden unsurları olduklarına dair kanaatin gerekçesini teşkil ettiği gibi, KLSO'nun PKK ile arasına mesafe koyması gerektiğine yönelik yapılan çağrılara olumlu yanıt vermesinin zorluğunu da ortaya koymaktadır.

Bugüne kadar, KLSO içinde yer alan bütün partiler, PKK'yı açıkça eleştirmedikleri ve PKK'yı terörist bir organizasyon olarak nitelemedikleri için Türkiye kamuoyu gözünde aynı düzlemde değerlendirildiler. Oysa PKK ile ilişkilerin nasıl bir düzlemde ilerlemesi gerektiği, partilerin karar organlarında her zaman en fazla tartışılan konuların başında yer aldı. Bu çerçevede, PKK ile nasıl bir ilişki tarzı geliştirileceği, mesafe ve yakınlık düzeyinin ne olacağı, PKK'nın siyasi kolu olma ile bağımsız bir siyasi çizgiyi takip etme geriliminin nasıl sonuçlandırılacağı, bu gelenek içinde kurulan bütün partilerin temel tartışma noktalarını teşkil etti. Kamuoyu da bu ilişkiyi, partinin yönetici pozisyonlarının, söylem formatının ve eylem tarzının belirlenmesinde PKK'nın etki düzeyi ve müdahale oranı çerçevesinde değerlendirmeye devam etti. Sonuçta hiçbir parti, destek aldığı taban üzerinde var olan gücü dolayısıyla PKK ile arasına açıkça mesafe koyamadığı gibi, iddia edildiği üzere PKK ile organik bir bağ içinde olduğunu da kabul etmedi.

Kuruluşundan Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına kadarki sürede, PKK ile ilişkinin düzeyi ve boyutları üzerine canlı bir iç tartışmayı sürdüren KLSO, 1999 yılında Öcalan'ın yakalanmasıyla, bu tartışmayı PKK ile ilişkiyi sürdürme lehine büyük oranda rafa kaldırdı. Öcalan'ın yakalanışını protesto etmek üzere yapılan gösteriler, bu gösterilerde binlerce eylemcinin gözaltına alınması ve PKK'lılarca ülke çapında gerçekleştirilen bombalı eylemler, KLSO içinde PKK ile ilişkileri asgari düzeyde tutmayı savunan çevreler üzerindeki baskıyı arttırdı. Nitekim HADEP'in yerel şubeleri de Öcalan'ı destekleyen gösteriler organize etmeye başladılar. Öcalan'a "sayın" demeye başlayan tartışmalar,

PKK ile nasıl bir ilişki tarzı geliştirileceği, mesafe ve yakınlık düzeyinin ne olacağı, PKK'nın siyasi kolu olma ile bağımsız bir siyasi çizgiyi takip etme geriliminin nasıl sonuçlandırılacağı, bu gelenek içinde kurulan bütün partilerin temel tartışma noktalarını teşkil etti.

9. Taban ortaklıkları üzerinden PKK-KLSO ilişkisini değerlendiren çalışmalara örnek olarak, bkz. Aylin Güney, "The People's Democracy Party", *Turkish Studies*, vol. 3, No. 1, 2002: 122–137; Henry J. Barkey, "The HADEP: The Travails of a Legal Kurdish Party in Turkey", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol.18, No.1, 1998.

KLSO bünyesinde faaliyet gösteren partilerin bağımsız bir siyasi pozisyon geliştirememesinde Türk siyasetini yönlendiren "meşru" siyasal aktörlerin de payı vardır.

çözüm için Öcalan'ın muhatap alınması gerektiği yolundaki taleplerle devam etti. Bunu, Öcalan'ın tutukluluk koşulları üzerindeki tartışmalar ve gösteriler takip etti. Ancak bu çerçevede, daha önceki partiler bünyesinde PKK ile kurulan ilişkilerin boyutları ve sonuçları üzerinde yapılan tartışmalar, DTP döneminde azaldı.

Aslında, KLSO bünyesindeki her partide olduğu gibi DTP içinde de ılımlı-radikal gerilimi azalmış olsa da yaşandı, yaşanıyor. 22 Temmuz seçimlerinde, seçimlerden önce kamuoyunda oluşan endişeli beklentiyi tersine çevirmek üzere politika geliştiren DTP'li milletvekilleri ilk günlerde uzlaşmaya yönelik sıcak mesajlar verdiler. Başta Ahmet Türk ve Sırrı Sakık olmak üzere, 1994'te DEP'li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ve tutuklanmalarına giden sürece gönderme yaparak, şov yapmayacaklarına ve geçmişteki hataları tekrarlamayacaklarına yönelik mesajlar verdiler. Bu sıcak mesajlara parti ve örgüt (İmralı ve Kandil) içinden tepkilerin gelmesi gecikmedi.¹⁰ Ahmet Türk¹¹ ve Aysel Tuğluk'un¹² silahlı mücadeleye ve PKK'ya mesafeli mesajları parti içinde ciddi bir gerilime yol açarak Ahmet Türk'ün grup başkan vekilliğinden istifasına yol açacak boyutlara vardı.

Sonuç olarak, bu tartışmalarla, KLSO'nun 2004 ve 2007 seçimlerinde aldığı yenilgiyi, yeni bir siyaset anlayışını hayata geçirmek için bir gerekçe olarak okuyan eleştirel pozisyonların, bütün rasyonelliklerine rağmen, PKK'nın taban üzerindeki hâkimiyeti dolayısıyla seslerini duyuramadıkları ortaya çıkmış oldu. Değişen dinamikleri hesaba katmayan, örgüt gerçekleriyle legal siyaset gerçeklerini ayırt etmeyen, PKK'yı stratejik düzeyde bile ikinci planda tutmaya yönelik her türlü açılımı ihanet olarak değerlendiren bu çizgi, DTP'nin içinde bulunduğu tıkanmışlığı aşmaya yönelik arayışları akamete uğrattı.

PKK'nın, bağımsızlaşma işaretleri gösterdiğinde partileri saldırdığı korkunun yanı sıra, taban üzerindeki gücüyle terbiye edebiliyor oluşunda, KLSO'nun 1990'dan bugüne kadarki faaliyetleriyle, gerektiğinde PKK'ya mesafeli durabilecek bir taban oluşturamamış olmasının da payı olduğu açıktır. Ancak, KLSO bünyesinde faaliyet gösteren partilerin bağımsız bir siyasi pozisyon geliştirememesinde Türk siyasetini yönlendiren "meşru" siyasal aktörlerin de payı vardır. Siyaset aktörlerinin KLSO'ya yönelik dışlayıcı tutumları, başından beri büyük ölçüde PKK'nın yarattığı taban üzerinde siyaset yapmak zorunda kalan partileri PKK'nın hamiliğine muhtaç kıldığı ölçüde, bağımsız bir siyaset üreterek tabanı yönlendirebilme potansiyellerini yok etti.

10. Bu süreci analiz eden bir çalışma için, bkz. Ümit Fırat, "Seçimler, Kürtler ve Gelecek", *Zaman*, 7 Ağustos 2007.

11. Ahmet Türk, Kuzey Irak'a ziyaretinde Celal Talabani'nin lideri olduğu Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)'nin resmi internet sitesine verdiği demeçte "PKK'nın silahlı mücadelesi Kürt halkına zarar veriyor, askerini elini güçlendiriyor..." dedi.

12. Aysel Tuğluk'un PKK ekseninde siyaset yapan çevreler tarafından eleştirilen yazıları için, bkz. "Sevr Travması ve Kürtlerin Empatisi", *Radika İki*, 27.05.2007, "Kürt sorununun geleceği", *Radikal İki*, 28.10.2007, "Pozitif Milliyetçilik", *Radikal İki*, 23.12.2007.

Sonuçta, karmaşık öznel ve nesnel dinamiklerin etkisiyle bağımsız bir siyasi çizgi oluşturamayan KLSO, siyaset zemininin legal siyasal yollara geçmişe göre çok daha fazla olanak tanıdığı günümüzde, önüne çıkan fırsatları değerlendirememektedir. Başka bir deyişle, AB Süreci ile Kürt sorununun normalleşme sürecine girmeye başlaması, AK Parti iktidarındaki politikaların bölge halkınca olumlu karşılanması ve Kürt kamuoyunun demokrasi içindeki arayışları çatışmaya tercih etmesi ile 2002'den beri oy kaybeden KLSO bünyesindeki partiler, PKK'nın tartışılmaz etkisi dolayısıyla, değişen siyasal koşullara uygun stratejiler geliştirmekte zorlanmaktadır.

KLSO'NUN SEÇİM PERFORMANSI VE ETKİ ALANI

1995 Genel Seçimleri

KLSO'nun tarihi, 1990'da kurulan HEP ile başlamış olmasına rağmen, kendi başına ne kadar toplumsal desteğe sahip olduğunu anlamak için HADEP'le girilen 1995 seçimlerini beklemek gerekti. 1991 yılında SHP ile girilen ittifakla 22 milletvekili elde eden KLSO, 1994 yerel seçimlerinde, devletin tutumunun serbest bir seçim ortamı sağlamadığından hareketle o dönemde DEP'e dönüşmüş olan parti ile seçime girmeyi reddetti. 1995 seçimleri öncesinde de, tabanının çoğunluğunu oluşturan bölgelerin OHAL kapsamında olması dolayısıyla güvenlik güçlerinin çıkaracağı muhtemel zorluklara dikkat çeken DEHAP, seçimlere ülke dışından gözlemci çağrısı yaparak katılmayı kararlaştırdı. Nihayetinde, 1995 seçimlerine katılan HADEP, % 10'luk ülke barajını aşamayıp, 1.171.623 oyla % 4.17'de kaldı. Bu seçimlerde, Güneydoğu'dan yüksek oy alan HADEP, Doğu Anadolu'da ve Kürt seçmenlerin son yıllarda artış gösterdiği büyükşehirlerde (İstanbul, % 3,6 / 151.737; Adana, % 6,6 / 63.277; Mersin, % 7,8 / 48.329) düşük bir oranda oy aldı.

Öte yandan, HADEP'in % 10 barajını aşamayıp, güçlü olduğu bütün illerde Refah Partisi (RP)'ne yaradı. RP Güneydoğu ve Doğu illerinde HADEP'i zorladığı gibi, özellikle son yıllardaki yoğun göçlerle Kürt nüfusu artan İstanbul başta olmak üzere büyükşehirlerde de HADEP'ten çok daha yüksek oranda oy aldı. HADEP, beklentisinin çok altında oy almasını, oy tabanını oluşturan Kürtlerin yaşadıkları bölgelerden ekonomive güvenliğe ilişkin kaygılarla göç etmesine/göç zorlanmasına dayandırarak potansiyel seçmenlerinin gittikleri yerlerde seçmen kaydı yaptıramamalarına bağlayarak meşrulaştırmaya çalıştı. Bu faktörün, HADEP'in aldığı oy oranı üzerindeki etkisini inkâr etmek mümkün değilse de, asıl nedenin bu olmadığı, sonraki seçimlerle de ortaya çıkacaktı (bkz. **Tablo 2**). Bu görece düşük sonucun alınmasında, HADEP'in savunduğu gerekçeden öte, siyasal hareketin lider kadrosunun yakın olduğu sol

Sonuçta, karmaşık öznel ve nesnel dinamiklerin etkisiyle bağımsız bir siyasi çizgi oluşturamayan KLSO, siyaset zemininin legal siyasal yollara geçmişe göre çok daha fazla olanak tanıdığı günümüzde, önüne çıkan fırsatları değerlendirememektedir.

Kısmen TBMM'de temsil edilmenin önündeki öznal ve nesnel engeller, kısmen de KLSO'nun kuruluşundan beri mahkûm olduğu yerellik, kazanılan yerel yönetimlere Türk siyasal tarihinde aşına olunmayan bir ağırlığın verilmesine yol açtı.

ideolojinin ve seçimlerde küçük sol partilerle girdiği ittifak kadar, Kürtlerin İslami eğilimi ve sistem-karşıtı yönüyle RP'yi umut olarak görmesinin etkisi de vardı.¹³

1999 Genel ve Yerel Seçimleri

1995–1999 yıllarını yerel ve ulusal yönetimde temsil imkânı bulmadan geçiren HADEP, 1999 genel seçimlerde % 10'luk ülke barajını aşıp TBMM'ye temsilci gönderemese de, oylarını 1.171.623'den 1.482.196'a arttırarak, Türkiye genelindeki oy oranını % 4,2'den % 4,7'e çıkardı. Aynı anda yapılan yerel seçimlerde HADEP özellikle Güneydoğu'da yüksek bir oy alarak, 7'si il (Diyarbakır, Ağrı, Batman, Bingöl, Hakkâri, Siirt ve Van) olmak üzere toplam 37 belediye başkanlığı kazandı. Bu seçimlerle beraber, genel olarak Türkiye kamuoyu, özel olarak da Güneydoğu'daki seçmen, KLSO başkanlığındaki belediyelerle tanıştı. 2007 seçimlerinde bağımsız seçime girme formülüyle % 10 barajı engelini aşıp TBMM'de temsil edilene kadar KLSO'nun siyasal varlığını, önemli ölçüde kazandıkları belediyelerdeki performansları teşkil etti. Kısmen TBMM'de temsil edilmenin önündeki öznal ve nesnel engeller, kısmen de KLSO'nun kuruluşundan beri mahkûm olduğu yerellik, kazanılan yerel yönetimlere Türk siyasal tarihinde aşına olunmayan bir ağırlığın verilmesine yol açtı. Fiili durumun yol açtığı engeller, KLSO elinde fırsata çevrildi ve yerel yönetimler özerk yönetim tartışmalarının laboratuvarı işlevini görmeye başladı.¹⁴

3 Kasım 2002 Genel Seçimleri

3 Kasım 2002 seçimlerine Emek Partisi (EMEP) ve Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) ile ittifak kurarak sol bir cephe altında giren DEHAP'ın oy artışı devam etti. Bu seçimlerde DEHAP, Türkiye genelindeki oy oranını % 6.14'e, aldığı toplam oyu da 1.933.680'e çıkardı. Bu seçimle Kürt sorunu eksenli siyaset yapan KLSO'nun oy sınırlarının belirlendiği söylenebilir. 1990'ların OHAL'lı yıllarında güvenlikçi perspektifin asayiş eksenli baskı politikaları altında oylarını arttıran (muhafaza eden) KLSO'nun bundan sonraki seçimlerde oy oranı gittikçe azaldı. Kaderini Kürt sorunundaki gelişmelere bağlayan KLSO, Kürt sorununa yönelik siyasetten etkilendi. Bölgedeki çatışma potansiyelinin azalması neticesinde OHAL'in kaldırılmasıyla başlayan normalleşme ivmesi, AK Parti iktidarında güvenlikçi perspektifin zemin kaybetmesiyle her geçen gün artış gösterdi. 1999'dan sonra Öcalan'ın emriyle PKK'nın gücünü Türkiye dışına çıkarması ve 2004'e kadar süren tek taraflı ateşkes kararının terör olaylarını azaltması,¹⁵ AK Parti iktidarında AB süreci kapsamında yapılan reformlar, ekonomik açılımlar, kamu bürokrasisinin

13. HADEP'in 1995 seçimlerinde aldığı oyu RP ile karşılaştırarak, siyasal ve coğrafi eksenle analiz eden bir çalışma için, bkz. Henry J. Barkey, a.g.e., s. 133.

14. Yerel yönetimlerin KLSO ve Kürt sorununun siyasallaşması için gördüğü işlevleri analiz eden iki çalışma için, bkz., Nicole F. Watts, "Allies and Enemies: Pro-Kurdish Parties in Turkish Politics, 1990–94", *International Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 31, 1999: 631–656; Nicole F. Watts, "Activists in Office: Pro-Kurdish Contentious Politics in Turkey", *Ethnopolitics*, Vol. 5, No. 2, 2006: 125–144.

15. Öcalan'ın yakalanmasından sonraki süreci hem PKK hem de devlet açısından değerlendiren bir çalışma için, bkz. Michael M. Gunter, *The Kurds Ascending*, Palgrave, Macmillan, 2008, s. 59–92.

toplumla ilişkisinin normal bir zemine kavuşması vb. unsurlar, Kürt sorununu besleyen yapısal şiddeti azalttığı ölçüde KLSO'nun (ve etnik siyasetin) etki alanını da daralttı.

Kürt sorunundaki zemin kaybıyla beraber bu seçimlerden sonra yeni bir politika için köklü tartışmalar yapması gereken KLSO'nun böyle bir tartışma sürecine girmediği, 2004 yerel seçimlerinde ortaya çıktı. Kürt sorunuyla ilişkili olarak KLSO açısından yeni bir dönemin başladığı, bu yeni döneme uyum sağlayabilmek için 1990'dan bu yana, devletin güvenlik politikasına karşıtlık üzerinden sürdürdüğü çizgiyi köklü bir özeleştiriyeye tabi tutması gerektiğini algılayamayan KLSO'nun oyları, 2004 yerel seçimlerinde düşmeye başladı.

28 Mart 2004 Yerel Seçimleri

Demokratik Güç Birliği çatısı altında SHP ve dört sol parti ile 28 Mart 2004 yerel seçimlerine giren DEHAP, seçimlerden büyük bir hüsrana çıktı. SHP'nin İl Genel Meclisi seçimlerinde aldığı oyun % 5,1'de kalması ve 3 Kasım seçimlerindeki DEHAP'ın oy oranı olan % 6,2'nin altına düşmesi, büyük bir hayal kırıklığına yol açtı. İttifak, Türkiye genelinde 2002 seçimlerinde DEHAP'ın aldığı 2 milyona yakın oyun altında kalarak, ancak 1,6 milyon civarında oy aldı. Öte yandan il belediye başkanlıklarının dördünü (Siirt, Bingöl, Ağrı ve Van) AK Parti'ye kaptıran DEHAP, Diyarbakır, Batman ve Hakkâri illerini elinde tutarken, Şırnak ve Tunceli'nin de belediye başkanlıklarını alarak 5'i il olmak üzere toplam 64 belediye başkanlığını kazandı.

1999'da büyük farkla kazanılan Van, Bingöl, Siirt ve Ağrı'nın AK Partiye kaptırılması, hem ittifakın rasyonelitesini hem de DEHAP'ın geleceğini tartışmaya açtı. KLSO içinde yer alan partilerin hemen hemen her seçim öncesinde marjinal sol partilerle ittifak kurma çabalarının tabanda bir karşılık bulmaması dolayısıyla ciddi bir maliyet oluşturduğu daha yoğun bir şekilde dillendirilmeye başlandı. Oysa DEHAP'ın yaşadığı yenilgide, seçimlerde sol partilerle ittifak kurmasının tabanda bir karşılık bulmamasının payı olsa da, esas neden, Kürt sorununda 2002'den itibaren farklılaşan zemini hesaba katmamasıydı. AK Parti iktidarının AB uyum yasaları çerçevesinde hayata geçirdiği yasal düzenlemelerin, Kürtlerin demokratikleşme taleplerini kısmen karşılamaya başlaması, ekonomik politikaların gündelik yaşamı kolaylaştırması, kamu bürokrasisinin toplumla daha uyumlu bir iletişim kurması, hukuk-dışı uygulamaların asgari düzeye inmesi vb. dinamikler DEHAP'a oy kaybettirirken, AK Parti'ye yönelik desteği arttırdı. Nitekim AK Parti'nin HADEP'in tabanını oluşturan yerlerde Türkiye genelinden daha fazla bir oy oranına ulaşması, HADEP'in siyasal geleceğine yönelik spekülasyonları da arttırdı (AK Parti ile DEHAP'ın 2004 seçimlerinde aldıkları sonuçların karşılaştırılması ile ilgili olarak, bkz. **Tablo 2 ve Tablo 3**). Nitekim 22 Temmuz 2007 seçimleri, iki siyasal eğilim arasındaki farkı KLSO aleyhine daha da derinleştiren bir şekilde sonuçlandı.

KLSO, Kürt sorunuyla ilişkili olarak yeni bir dönemin başladığını, bu yeni döneme uyum sağlayabilmek için 1990'dan bu yana, devletin güvenlik politikasına karşıtlık üzerinden sürdürdüğü çizgiyi köklü bir özeleştiriyeye tabi tutması gerektiğini algılamadı.

2007 seçimlerinde, 30–35 civarında milletvekili çıkarmayı hedefleyen DTP, beklentisinin epey altında bir sonuç olarak, KLSO'nun seçim tarihindeki en düşük oy oranı olan % 4'le 22 milletvekili çıkarabildi.

2002 seçimlerinden 2004 seçimlerine kadarki 16 ay boyunca bölgede çatışmanın olmamasından DEHAP'ın zararlı çıktığını gören PKK, seçimlerden iki ay sonra ateşkesi bozup çatışmalara yeniden başlayacağını duyurdu. Ancak, bölgedeki siyasal zemin eskisinden farklıydı. 1990'larda güvenlik güçlerinin asayiş eksenli politikalarına karşı eylemleriyle bölgede bir taban oluşturabilen PKK, 2004'teki ateşkesi bozma kararıyla umduğu desteği elde edemedi. Bu çatışma kararı, Kürt kamuoyunda AK Parti tarafından hızlandırılan AB süreci çerçevesinde yapılan reformlara köstek olduğu ve askerinin siyasetteki ağırlığına yaradığı şeklinde algılandığından, DEHAP'ın yerine kurulan DTP'ye yönelik bir coşku oluşturamadı. Eskiden, OHAL dönemindeki devlet politikasını baş vurduğu şiddete gerekçe kılan PKK'nın, "devletin uygulamalarının silahtan başka bir yöntemi bırakmadığı" tezi¹⁶, KLSO tabanı nezdinde genel kabul görürken, 1999–2004 arasındaki ateşkes döneminde çatışmasız, normal hayatın tadına varan toplum, farklı siyasal arayışlara umut bağladı.

22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri

DEHAP'ın 2002 seçimlerinde sol ittifakla seçime girerek barajı aşamaması yanlısını tekrarlamak istemeyen DTP, 22 Temmuz seçimlerine, 43 ilde gösterdiği 58 bağımsız adayla girdi. 30–35 civarında milletvekili çıkarmayı hedefleyen DTP, beklentisinin epey altında bir sonuç olarak, KLSO'nun seçim tarihindeki en düşük oy oranı olan % 4'le 22 milletvekili çıkarabildi. DTP'nin bağımsız adaylarını seçtirdiği iller şunlar: Batman (2), Bitlis (1), Diyarbakır (4), Hakkâri (1), Iğdır (1), İstanbul (2), Mardin (2), Muş (2), Siirt (1), Şanlıurfa (1), Şırnak (2), Tunceli (1), Van (2). Böylece, Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki toplam 119 milletvekilinin 20'sini DTP alırken, 86'sını AK Parti, 7'sini CHP, 4'ünü MHP, 1'ini de DTP haricindeki başka bir bağımsız aday aldı. 22 milletvekilinin 20'sini Doğu ve Güneydoğu'dan alan DTP, iddialı olduğu Adana ve Mersin'deki adaylarını seçtiremezken, sadece İstanbul'daki 2 adayını seçtirdi. DTP, 3 Kasım 2002 seçimlerinde birinci olduğu illerden Ağrı ve Kars'ta ve ikinci olduğu illerden Bingöl ve Erzurum'da 22 Temmuz seçimlerinde hiçbir milletvekili kazanamazken, milletvekili çıkarmayı başardığı Batman, Bitlis, Diyarbakır, Mardin ve Van'da oylarını düşürdü. Buna karşın, Hakkâri, Iğdır, Muş, Şanlıurfa, Şırnak ve Tunceli'de oylarını artırdı. DTP'nin Doğu ve Güneydoğu'daki oy oranı 3 Kasım 2002 seçimlerinde % 22,1 iken 22 Temmuz 2007 seçimlerinde % 19,6'ya geriledi (ayrıntılı göstergeler için, bkz. **Tablo 1**).

Kürt sorunu ekseninde siyaset yapma tekeli 1990'dan beri elinde tutan KLSO'nun oylarını belli bir düzeyin üzerine çıkaramaması ve 2002'den bu yana sürekli düşürerek dar sınırlara hapsedmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında, Kürt sorunu ekseninde ülkedeki bütün siyasal dinamikler, 2002'lerin başına kadar KLSO lehine bir seyir izlediği halde, KLSO'nun bunu değerlendirememesi gelmektedir. Hitap

ettiği sosyolojiye denk düşmeyen marjinal-sol bir terminolojiye kendisini mahkum eden KLSO, bütün Kürtlerin desteğini arkasına alacak kucaklayıcı bir dil geliştiremedi. Siyaset yaptığı zeminde hâkim olan gelenek, din, aşiret vb. unsurları karşısına alarak dönüştürücü misyonla faaliyet gösteren KLSO, nüfuz alanını Kürt sorunundan dolayı mağdur olan kesimlerin çevrelediği sahanın dışına çıkaramadı. Kürt sorunu verili alanı üzerinde siyaset yürütürken, bir kitle partisinin arkasındaki toplumsal desteği artırmak için taşıdığı kaygılarla harekete geçirdiği stratejileri uygulama gereği hissetmedi. Bu çerçevede, toplumun önceliklerini kendi siyasal öncelikleri karşısında öteleyen bir siyasal gündemin takipçisi oldu. Tabanının gündelik yaşamında karşılaştığı zorlukları, uyguladığı kimlik siyaseti karşısında ikinci planda tutan KLSO, seçim ittifakı, aday belirleme kriterleri ve propaganda içeriklerini de bu doğrultuda sürdürdü. Tek parti döneminde şahit olunan atama yöntemiyle, taban, kendi yerleşim yerinde doğup yaşamayan, kendi dilinde konuşamayan, geleneğe ve dine bağlılık anlamında kendisine benzemeyen adayların yöneticiliğine mecbur edildi. Bütün bu nedenlerle, KLSO, Doğu ve Güneydoğu bölgesinde mağduriyet ve ideolojik birliktelik temelinde, zamana dayanıklı dar bir taban kitlesi oluşturmayı başarsa da, bu kitle oransal olarak potansiyel seçmen tabanının çok altında bir yekûn oluşturdu.

2000'lerin başına kadar, Kürt sorununun Türkiye siyasetinde kendisine muhatap bulamadığı bir dönemde, bu sorunun öncelikli mağduru haline gelen toplumsal kesimlerin rağbet ettiği KLSO, toplumsal ve siyasal koşulların değişmesiyle güç kaybetmeye başladı. 2002'de aldığı sonuçlardan, siyasal zemin değişikliğini ve bu değişikliği kuşatacak yeni bir siyaset dili geliştirmesi gerektiği mesajını almayan KLSO'nun oy düşüşü bugüne kadar devam etti. DTP'nin seçimlerde beklediği desteği alabilmesinin yegâne yolu, 2000'lerin değişen koşullarını veri alan yeni bir siyasal programı ve siyaset dilini hayata geçirmesidir.

DTP'nin Doğu ve Güneydoğu'da düşen oy grafiğinden en fazla yararlanabilen parti ise AK Parti oldu. AK Parti, Doğu ve Güneydoğu'da 3 Kasım seçimlerinde % 32,5 olan oy oranını, 22 Temmuz seçimlerinde % 55'e çıkarmayı başardı.¹⁷ KLSO bünyesindeki partilerin 2002 seçimlerinde en yüksek oy aldığı 13 ilde, 2002, 2004 ve 2007 seçimlerinde AK Parti ile KLSO partileri arasındaki oy hareketliliğine bakıldığında, bu farkın AK Parti lehine daha da arttığı görülmektedir (bkz. **Tablo 2** ve **Tablo 3**). AK Parti'nin Türkiye genelinde siyasal alanı kuşatması, Doğu ve Güneydoğu'da da diğer partilerin AK Parti lehine yarıştan çekilmesine yol açtı. DTP, merkez partilerin siyasal alanı boşaltmasından yararlanmak bir yana, kendi oylarının kaymasını bile engelleyemedi. Bu çerçevede, DTP için teşkil ettiği siyasal-sembolik önemi itibarıyla sadece Diyarbakır örneğine bakmak,

Hitap ettiği sosyolojiye denk düşmeyen marjinal-sol bir terminolojiye kendisini mahkum eden KLSO, bütün Kürtlerin desteğini arkasına alacak kucaklayıcı bir dil geliştiremedi.

17. DTP'nin 2002 ve 2007 seçim sonuçlarını AK Parti'nin seçim sonuçlarıyla karşılaştırarak değerlendiren bir çalışma için, bkz. Hüseyin Yayman, "DTP Oyları Neden Geriledi?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı, 90, 2007.

DTP–AK Parti mücadelesinin yönünü göstermesi için yeterli olacaktır. 3 Kasım 2002 seçimlerinde AK Parti Diyarbakır şehir merkezinde 67 bin oy alırken, DEHAP 236 bin oy almıştı. 22 Temmuz 2007 seçimlerinde ise, AK Parti'nin oyları 191 bin'e yükselirken, DTP'nin oyları 219 bine geriledi.

KLSO'NUN GELECEĞİ VE KÜRT SORUNUNDA AKTÖRLÜK GERİLİMİ

22 Temmuz sonrasında uyguladığı politikalarda, siyasal parti faaliyetleri ile sokak gösterisi arasındaki farkın yok olması, yasal ve meşru bir siyasi parti ile yasadışı bir örgüt arasındaki farkı da ortadan kaldırmaktadır.

22 Temmuz 2007 Sonrasında KLSO'nun Tutumu

Kürt sorununa endekli siyaset zeminin kayganlığını gösteren bu seçimlerden sonra KLSO'nun önünde iki seçenek vardı: Ya değişen dinamikleri doğru okuyup siyasal pozisyonunda köklü değişikliklere gidecekti ya da devletin baskıcı politikalarına ayarlanmış eski söylemini sürdürecekti. DTP içindeki tartışmalar, PKK'nın, şiddet eylemleriyle devleti karşılık vermeye davet ederek, normalleşme iklimini zayıflatmasıyla, ikinci seçenek lehine yol aldı. Yeni siyasal tutum alışların KLSO'yu kendisinden bağımsızlaştıracağından kaygı duyan PKK, henüz geleceğine yönelik bir karara varılmamışken geri adım atmamayı tercih etti. Nitekim seçimlerden iki ay sonra 22 Ekim 2007'de Dağlıca karakoluna yapılan saldırıyla yeni bir şiddet dalgası başladı. Dağlıca baskınından sonra Güngören'deki patlama ve Aktütün karakoluna yapılan baskınla sansasyonel eylemler devam etti. Ancak, eylemler istenilen sonucu doğurmadı, bölgenin tekrar bir şiddet sarmalına girmesini sağlamaya yetmedi.

Öte yandan, DTP bu süreçte bağımsız bir politika belirlemek noktasında tamamen inisiyatifi yitirdi. AK Parti'nin her seçimde oylarını katlaması karşısında DTP, üslubunu sertleştirdi ve bir siyasal partinin tevessül etmemesi gereken metotlara başvurmaya başladı. PKK'nın arkasına saklanarak, PKK'nın şiddet üretme kabiliyetini öne sürerek, hem alternatif yerel siyasal aktörleri sindirdi hem de devletle sistem dışı bir pozisyondan pazarlığa yöneldi. Siyasal anlamda rekabet etme gücüne sahip tek parti olan AK Parti ile demokratik teamüllere uygun bir yarış yerine, Başbakanın şehirlere sokulmak istenmemesi, çocuk yaştaki gençlerin öne sürüldüğü protesto gösterilerinin düzenlenmesi, kendi eliyle gerçekleştirilmeyen her türlü hak temininin 'siyasi koruculuk' olarak damgalanıp mahkûm edilmesi, kendisine biat etmeyen her aktörün hain ve işbirlikçi ilan edilmesi bu siyaset tarzının birkaç örneği olarak zikredilebilir.

Bu örneklerde de açıkça görüldüğü üzere, siyasal parti faaliyetleri ile sokak gösterisi arasındaki farkın yok olması, yasal ve meşru bir siyasi parti ile yasadışı bir örgüt arasındaki farkı da ortadan kaldırmaktadır. Kurulu siyasal düzende meşruiyet problemleriyle boğuşan DTP, bu yeni kulvara girmekle, meşruiyetini tamamen kaybetme tehlikesiyle

karşı karşıya kalmıştır.¹⁸ Bu çerçevede, devletin ve güvenlik bürokrasisinin demokratik çoğulculuğa imkân tanımayan otoriter siyaset anlayışını haklı olarak eleştiren DTP, güçlü olduğu yerlerde eleştirdiği aynı tutumla siyasal faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadır. Ne var ki, DTP'nin AK Parti'nin ve diğer Kürt siyasal aktörlerin siyasal faaliyetlerini bu yollarla engelleme çabaları, ne ülke siyasetinin normalleşmesine ne de Kürt siyasal hareketinin demokratikleşmesine hizmet edecektir. Nasıl ülke genelindeki siyasetin otoriter yapısı bugüne kadar topluma bir fayda sağlamamışsa, DTP'nin aynı siyaset tarzını benimsemesinin de ülke halkına, özellikle de Kürt halkına ve DTP'ye bir faydası olmayacaktır.

Kürt Sorununda Aktörlük Gerilimi

KLSO'nun 22 Temmuz seçimlerine kadar nispeten uzak durduğu şiddet dinamiğini, bu dönemde daha açık kullanmaya başlamasının bir nedeni oylarındaki düşüş ise, daha önemli bir nedeni de, diğer partilerin Doğu ve Güneydoğu'dan tamamen çekilmiş olmasıdır. Daha önceki seçimlerde partilere dağılan oylar, KLSO'nun bölgede en yüksek oy oranına ulaşmasını sağlayarak tekelleşmeye yol açıyordu. Bu bağlamda 22 Temmuz seçimlerinin en önemli sonucu, diğer partilerin çekilmesiyle KLSO dışındaki oyları bünyesinde toplayan AK Parti'nin, DTP'nin temsil tekeli kırılması oldu. Bu durum, DTP'nin propagandasını da etkiledi. Eskiden yarıştığı partileri görmezden gelerek doğrudan sistemi/devleti hedef alan bir propaganda yürüten KLSO, bu dönemde doğrudan AK Parti'yi hedef alan bir propaganda stratejisi uyguladı. AK Parti'yi devletle özdeşleştirerek etkisizleştirmeyi tasarlayan bir stratejiyle, AK Parti iktidarında gerçekleştirilen bütün açılımlar, devletin Kürtleri uysallaştırma ve çevreleme (*containment*) niyetiyle ilişkilendirilerek dışlandı. Bu söylemle AK Parti, demokratik bir yarışla mücadele edilecek bir siyasal parti konumundan çıkarıldı ve devlet adına Kürtleri sistem içine almak için faaliyet yürüten bir aktör konumuna indirildi. Böylece, hem AK Parti iktidarında normalleşmeyi sağlayan politikalar görmezden gelindi hem de demokratik bir yarışta meşru görülmecek AK Parti'ye yönelik mücadele yöntemleri taban nezdinde meşrulaştırılmaya çalışıldı. Dolayısıyla, DTP'nin son zamanlarda siyasal parti faaliyetleri içine yerleştirilemeyecek boyutta şiddet öğeleri içeren politikalara yönelmesinin nedeni, her seçimde oylarını arttıran AK Parti karşısında, Kürt sorunundaki aktörlük pozisyonunu kaybetme endişesi taşımasıdır.¹⁹

Bu çerçevede, devletin ve güvenlik bürokrasisinin demokratik çoğulculuğa imkân tanımayan otoriter siyaset anlayışını haklı olarak eleştiren DTP, güçlü olduğu yerlerde eleştirdiği aynı tutumla siyasal faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadır.

18. Bu noktayla ilişkili olarak, DTP'nin 22 Temmuz sonrasında şiddet yönünde aldığı dönemeci, DTP ve Kürt siyasetinin geleceği bağlamında ele alan Ali Bayramoğlu'nun *Yeni Şafak* gazetesindeki şu yazılarına bakılabilir: "DTP ne yapmak istiyor?", 04.11.2008; "Kürt sorunu: Çatışmadan yeniden tanışmaya geçiş mümkün mü?", 28.10.2008; "DTP, terör, demokrasi...", 23.10.2008.

19. Kürt sorununda aktörlük meselesinin tartışıldığı çalışmalar için, bkz. Murat Somer, "Why Aren't Kurds Like the Scots and the Turks Like the Brits", *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 2, 2008: 220–249; Murat Somer, "Resurgence and Remaking of Identity: Civil Beliefs, Domestic and External Dynamics, and the Turkish Mainstream Discourse on Kurds", *Comparative Political Studies*, vol. 38, No.6, 2005: 591–622.

Kürt sorununun
çözümünde
DTP'nin sürece
katılmamasının
maliyeti göz
önüne alındığında,
DTP'nin sürece
katılmasını
sağlayacak yolların
bulunmasının
gerekliliği açıktır.

DTP'nin 22 Temmuz sonrası stratejisini belirleyen bir diğer etken, devletin Kürt sorununu çözüme yöntemiyle ilişkilidir. Sorunun siyasal niteliğini reddederek kültürel açılımlarla gerilimi düşürmeyi amaçlayan devlet, PKK ile ilişkisini öne sürerek DTP'yi muhatap almamaktadır. Böylece devlet, DTP'nin beslediği hak taleplerini, kendisini muhatap almadan karşılayarak DTP'yi etkisizleştirmeyi tasarlamaktadır.²⁰ Buna karşın DTP, Kürtlerin tek meşru temsilcisi olduğunu iddia ederek Kürt sorunu üzerinde bir tekel kurmak istemekte ve Kürtlerin talepleriyle kendi çıkarlarını özdeşleştirerek Kürt sorununun geleceğini kendi kaderine endekslemeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, devletin kendisini muhatap almadan, AK Parti eliyle, Kürt sorununu besleyen düğümleri çözüme tepki gösteren DTP, açılımları mahkûm etmektedir. Böylece, devletin Kürt sorununun beslediği dinamikleri ortadan kaldırmaya yönelik açılımlarını, kötüleme (TRT Şeş), görmezden gelme (Ergenekon bağlamında faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması ihtimali) ve olmazı göstererek sorunu kitleme (Ahmet Türk'ün TBMM DTP Grubunda Kürtçe konuşması) gibi yöntemlerle akamete uğratma peşinde koşmaktadır.

Uzun yıllara yayılan siyasi tecrübesi itibarıyla DTP, Kürt sorunu eksenindeki tartışmalar bakımından, aldığı oylardan çok daha yüksek bir özgül ağırlığa sahiptir. Bu nedenle de, DTP'nin, kendisi dışarıda bırakılarak yapılan açılımlara yönelik direnci, taban üzerindeki etkisi dolayısıyla, açılımların beklenen rahatlamayı sağlamamasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, karar alıcıların, beslediği hak talebini karşılayarak DTP'yi etkisizleştirme politikası, risklerle dolu bir politikadır. Kürt sorununun çözümünde DTP'nin sürece katılmamasının maliyeti göz önünde bulundurulduğunda, DTP'nin sürece katılmasını sağlayacak yolların bulunmasının gerekliği açıktır. Kuşkusuz bunun için de, öncelikle DTP'nin demokratik siyasal yollara dayalı bir politika izlemesi gerekir.

29 Mart 2009 Seçimleri ve KLSO için Yerel Seçimlerin Önemi

1999'dan bu yana, merkezi yönetimi etkileyecek bir oy oranına ulaşmanın imkânsızlığı ve kendi kendini doğrudan yönetme imkânı sağlaması dolayısıyla DTP için yerel seçimler, genel seçimlerden daha önemlidir. Bu bağlamda belediyeler, KLSO için sadece hizmet ve icraat imkânı anlamına gelmemektedir. Tam aksine belediyeler, siyasal misyon ve temsil siyasetinin doğrudan yapılacağı platformlar olarak işlev görmektedirler. Başka bir deyişle, yerel yönetimler, KLSO için, yerel siyasetin çok ötesinde anlamlar taşıyarak kendi kendini yönetme anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, 1999 yılından itibaren KLSO'nun elinde bulundurduğu belediyeler, tabana Kürtlük bilincini aşılama yönelik kimlik siyasetiyle gündeme geldi. Fuarlar, festivaller, kültürel etkinlikler, iç tutarlılığı

20. Devletin Kürt sorununu besleyen hak taleplerini karşılayarak DTP'yi etkisizleştirme politikasını ve DTP'nin buna direnme stratejilerini TRT 6 örneğinde değerlendiren bir çalışma için, bkz. Hatem Ete, "TRT Şeş, Kürt sorunu ve normalleşme", *Anlayış*, Sayı: 69, Şubat 2009.

sahip, dışarıdan ayrıştırıcı özellikleri olan bir Kürt kimlik bilincinin yerleştirilmesine katkı sağladı.²¹

Öte yandan, 2007 yılına kadar TBMM’de temsil edilemediği için KLSO, yerel yönetimleri ulusal siyaseti etkilemenin bir aracı olarak kullandı. Bu nedenle, diğer siyasal partilerin aksine KLSO bünyesindeki partilerde, belediye başkanlıkları partilerin karar organlarından daha etkili bir yer teşkil etti. Bu böyle olduğu için de, iç ve dış siyasi karar alıcılar, KLSO’nun belli bir konudaki nabzını ölçmek için partilerin yöneticileriyle değil, belediye başkanlarıyla görüşmeyi gerekli gördüler.

Bu çerçevede, gerek KLSO’nun gerekse de rakiplerinin yerel yönetimlere yüklediği anlam 29 Mart 2009 yerel seçimlerini önemli kılmaktadır. Bu önem dolayısıyla, DTP’nin yerel seçimlerde desteğinin azalması, matematiksel bir düşüştü öte, siyasal bir mevzi kaybı anlamına gelecektir. Bu nedenle, yerel seçimlerdeki desteğin önemi, genel seçimlerdekinden çok daha fazladır. AK Parti, 2004 yerel seçimlerinde KLSO’nun elinde olan 4 ilin (Ağrı, Bingöl, Siirt, Van) belediye başkanlıklarını kazanmıştı. Buna karşın DEHAP da, kaybettiği 4 ile karşılık 2 yeni ilin (Şırnak, Tunceli) belediye başkanlıklarını almıştı. DTP’nin önümüzdeki yerel seçimlerde, yeni il belediyelerini kazanması, bölgedeki varlığını ve Kürt sorununda aktörlük pozisyonunu tahkim edecekken, bazı il belediyelerini kaybetmesi, aktörlüğü ve temsil tekeli üzerine yapılan spekülasyonları daha da artıran bir işlev görecektir. Burada özellikle 1999’dan beri elinde bulundurduğu 3 ilin (Batman, Diyarbakır, Hakkâri) durumunu izlemek gerekir. Bu illerden herhangi birinin kaybı, çok daha fazla sembolik anlama sahip olacaktır.

Yukarıda da vurgulandığı üzere, bugüne kadar KLSO bünyesindeki bütün partilerin bölgenin siyaseti üzerindeki özgül ağırlıkları, aldıkları oydan daha fazla oldu. Ancak, 2002’den bu yana, seçimlerin sadece AK Parti ve DTP arasında geçiyor olması, DTP’nin özgül ağırlığını tartışmaya açtı. Başka bir deyişle, önceki seçimlerde, farklı siyasal partilere dağılan KLSO dışındaki oylar dağınık oldukları ölçüde, bir blok oluşturmuyorlardı. Ancak, 2002’den itibaren AK Parti’nin KLSO’ya yönelmeyen oyları bünyesinde toplayarak sayısal çoğunluğu tek elde toplaması, DTP’nin özgül ağırlığını tartışmaya açtı. Bugün daha az oy almasına rağmen, DTP’nin bölge siyaseti ve Kürt sorunu üzerindeki özgül ağırlığı halen AK Parti’den daha fazladır. Ancak, bu oy düşüşü devam eder ve bir kısım belediye başkanlıklarının da kaybına yol açarsa, o zaman DTP’nin özgül ağırlığı ciddi bir biçimde yara alacaktır.

Bugüne kadar KLSO bünyesindeki bütün partilerin bölgenin siyaseti üzerindeki özgül ağırlıkları, aldıkları oydan daha fazla oldu. Ancak, 2002’den bu yana, seçimlerin sadece AK Parti ve DTP arasında geçiyor olması, DTP’nin özgül ağırlığını tartışmaya açtı.

21. KLSO bünyesindeki yerel belediyelerin Kürt kimlik siyasetine etkileri için, bkz. Watts, a.g.e.

SONUÇ

Kürt sorunu ekseninde siyaset yapmak üzere yola çıkan KLSO'nun varlık meşruiyeti, "dağ dışında bir alternatif yaratmak"tı. Yirmi yılı bulan serüveninde, zaman zaman bu misyonu gerçekleştireceği konusunda umut oluşturan KLSO'nun, son tahlilde bunu başaramadığı ortadadır. Bu sonucun ortaya çıkmasının kendisinden kaynaklanan gerekçeleri olduğu gibi, yolculuğunun hemen her anında, devletin ve PKK'nın baskısını üzerinde hissetmesinin de etkisi vardır.

PKK'nın müdahale ısrarı ve devletin baskı politikaları, KLSO bünyesindeki aktörlerin edilgenliğiyle birleşince, bu süreçten bağımsız bir hareket, kadro, liderlik ve strateji ortaya çıkmadı.

12 Eylül rejiminden başlayarak devletin Kürt sorununa bakışı, devlete yönelik başkaldırıyı bastırmaya endeksli bir asayiş mantığına dayandı. 1984'ten itibaren PKK'nın varlığı bu mantığa bir gerekçe sağladı. Kürt sorununa yönelik her türlü inisiyatif, güvenlik güçlerine devredildi ve çözüme yönelik ekonomik, kültürel ve siyasi seçenekler ötelendi. Bu çerçevede, 1990 yılında Kürt sorunu bağlamında hak mücadelesi için legal zemini kullanmaya başlayan KLSO'nun yarattığı yeni imkânlar kullanılmadı. Devlet, ezberini bozmaktansa, KLSO'yu PKK'nın sivil-siyasal kanadı olarak damgalayarak terörle eşitledi. Başka bir deyişle, devlet mücadeleye hazır olmadığı bir stratejiyle karşılaşınca, partiyi kendi bildiği alana çekti ve PKK ile özdeşleştirdi. Partileri kapatarak, parti üyelerini gözaltına alarak ve tutuklayarak, parti faaliyetlerini engelleyerek ve yöneticiler hakkında soruşturma açarak KLSO'yu sürekli baskı altında tuttu. Böylece, KLSO bünyesindeki partilere uygulanan baskı, hem hareket etrafında bir kenetlenme oluşturdu hem de hareketin içinde tartışma ve arayış imkânlarını ortadan kaldırdı. Güvenlik perspektifi eliyle uygulanan orantısız güç ve şiddet, mağdurların sayısını arttırdıkça, KLSO bünyesindeki partilerin tavan-taban uyuşmazlığını da görünmez kılarak kolay taban bulmasını sağladı. Taban bulan partiler de, açılımlara ihtiyaç hissetmedi.

Öte yandan, PKK da KLSO'yu bir imkân olarak görmedi. KLSO'nun kuruluş gerekçesini oluşturan "dağ dışında bir alternatif oluşturma" ihtimalini, kendi varlığına bir tehdit olarak algıladı ve hareketi kontrolü altına almaya çalıştı. Bu bağlamda, partilerin kuruluşunda hâkim olan ülke ve örgüt konjonktürüne göre, tarzı ve oranı farklılık gösterse de, görünür ve görünmez enstrümanlar aracılığıyla PKK, her zaman KLSO'yu kontrolü altında tuttu. PKK'nın müdahale ısrarı ve devletin baskı politikaları, KLSO bünyesindeki aktörlerin edilgenliğiyle birleşince, bu süreçten bağımsız bir hareket, kadro, liderlik ve strateji ortaya çıkmadı.

1999 yılında Öcalan'ın yakalanması, devletin Kürt sorununa yönelik stratejisinde değişikliğe yol açtı. Öcalan'ın PKK'yı ülke dışına çıkarması ve ateşkes sağlamasıyla, güvenlik perspektifi mevzi kaybetti ve OHAL kaldırıldı. 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesiyle hızlanan AB süreci, ülke genelindeki demokratikleşmeye paralel olarak

Kürt sorununda da demokratik bir ivme başlattı. Kürt sorununu besleyen ekonomik, kültürel ve siyasal unsurların, gerçekleştirilen reformlarla, normalleşme yönünde bir seyir izlemesi, kuruluşundan beri varlığını Kürt sorunundaki dinamiklere bağlayan KLSO'nun taban desteğini azalttı. Bu süreçte, devletin strateji değişikliği ve PKK'nın zayıflamasıyla inisiyatifi eline alma imkânı bulan KLSO, geçmişindeki yükün etkisiyle bu fırsatı kullanamadı. Böylece, devletin strateji değişikliğiyle eşzamanlı olarak Doğu ve Güneydoğu'da değişen siyasal ve sosyolojik dinamikleri hesaba katan yeni bir strateji belirlemesi gereken KLSO, geleneksel tutumunu muhafaza etti.

Dolayısıyla, 1990'ların başında Kürt sorununun çözüme kavuşturulması yolunda legal siyasi düzleme geçilmesi, PKK ile mücadeleye kilitlenmiş devletin ezberini nasıl bozduysa, AK Parti iktidarındaki uygulamalar ve AB sürecindeki reformlarla bu dönemde yaşanan normalleşme de, kendisini asayişe endeksli güvenlik perspektifine göre konumlandıran KLSO'nun ezberini bozdu. 1990'ların başında, legal siyaset açılımını toplumun devletle barışması için bir imkân olarak kullanmaktan aciz bir şekilde baskıyı arttıran devletin yerini, 2000'lerde siyasal alanın normalleşmesini devletin toplumla barışması için bir imkân olarak değerlendirmekten aciz bir şekilde çatışmadan medet uman KLSO aldı. Bu siyasetin KLSO'yu götürüleceği yer ise, PKK ile kader birliği yapmaktır. Bu sonuç, varlık gerekçesine aykırı olduğu ölçüde varlığını anlamsızlaştıracak ve her seçimde azalan desteği tamamen kaybetmesine yol açacaktır.

Kürt siyaseti bugün tıkanmış durumdadır. KLSO'nun mevcut durumunu gerekçelendirmek, siyaset üretmeyişiine yol açan dinamikleri görmek, içinde bulunduğu bu tıkanıklığı gidermeye yetmemektedir. Sonuçta, KLSO kendi iradesiyle veya zorunlu olarak kendisini imkânsız ve sıfır-toplamı bir siyasete mahkûm etmektedir. Bugün Kürt sorununun normalleşmesi yönünde fikir üreten ve karar alan aktörlerin, en fazla odaklanmaları gereken konu, bağımsız bir Kürt siyasetinin oluşmaması nedeniyle tıkanan süreci açmanın imkânlarını bulmaya çalışmaktır. Burada en büyük iş, KLSO bünyesinde siyaset yapan aktörlere düşmektedir. KLSO ile kıyaslanamazsa da, Türkiye'de siyaset yapmayı göze alan her siyasal partinin açmazları vardır. Tarihin belli dönemlerinde, risk almayı göze alan partiler kimlik kazanarak, zamana dayanıklı hale geldiler. Askeri darbelerle karşı durmak, askeri müdahaleleri eleştirmek Türkiye'de faaliyet gösteren siyasal partilerin kırmızı çizgilerini teşkil etmektedir. Türkiye'nin siyasal tarihi, toplumun bu riski göze alan partileri yalnız bırakmadığının örnekleriyle doludur.

Bu çerçevede, KLSO bünyesindeki partiler için dönemeç, PKK ile arasına mesafe koymak, PKK'yı yaptığı şiddet eylemleri dolayısıyla eleştirmek olabilir. 2002 sonrası siyasal iklim, KLSO'yu PKK'ya mecbur bırakmayacak bir yönelime girmiş durumdadır. Bugünkü siyasal ve sosyolojik dinamikler, PKK ile birlikteliği, hem KLSO'nun kendi varlığı hem de Kürt sorununun geleceği için bir bedelin içine sokmuştur. DTP, Türkiye siyasetinde bir

Bugün Kürt sorununun normalleşmesi yönünde fikir üreten ve karar alan aktörlerin, en fazla odaklanmaları gereken konu, bağımsız bir Kürt siyasetinin oluşmaması nedeniyle tıkanan süreci açmanın imkânlarını bulmaya çalışmaktır.

etkinliğe kavuşmak istiyorsa, öncelikle kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak, genel siyasal faaliyetin başarı ölçütlerine kendisini uyduracak bir yeniden yapılanmaya gitmek zorundadır. Öte yandan KLSO'nun PKK'dan bağımsızlaşması, hareketin geleceği için gerek şart ise de yeterli değildir. Bundan sonra da, Kürtlerin ortalama sosyolojisine hitap eden yeni bir yapılanmayla temsil ilişkisinin yeniden kurgulanması gerekir. Kuruluşundan bu yana KLSO bünyesindeki kadrolar, her geçen gün, ortalama Kürt sosyolojisinden uzaklaşan bir yapı arz etmektedir. Mevcut kadrolar, zihinsel formasyonları, ideolojik tutumları ve din ve gelenek bazında toplumdaki karşılıkları itibarıyla Kürt toplumunun çoğunluğuna hitap eden bir niteliğe sahip değildirler. Bu nedenle, KLSO, tabandaki eğilimleri dikkate alan bir kadro yenilenmesine gitmek zorundadır. PKK'dan bağımsızlaşmak ve kadrolarını yeniden yapılandırmak, KLSO'nun dayandığı kitleyle ilişkilerini sahici temeller üzerinde yeniden inşa etmesini sağlayacaktır. Bu iki noktada gerçekleştirilecek bir yeniden yapılanma, KLSO'nun bölgeselliğe mahkûmiyetini ortadan kaldırarak, onu Türkiye'nin sorunlarıyla ilgilenen bir Türkiye partisi haline getirecektir. KLSO kendi içinde böyle bir yapılanmayı gerçekleştirmediği sürece, ne kendisini güçlü parti olarak muhafaza etmeyi başarabilecek ne de Kürtlerin ve Kürt sorununun geleceğine olumlu katkılar sunabilecektir.

KLSO'nun iç tartışmasını demokrasiden yana bir tutumla sonuçlandırmasında, Türkiye siyasetini yönlendiren çevrelerin de üstlerine düşeni yapmaları gerekir. KLSO tarihi, bugüne kadar baskı, dışlama, sindirme, vb. yöntemlerin, bu geleneği demokratik kanallara yaklaştırmaktan öte uzaklaştırmaya, Türkiye siyasetiyle entegrasyondan öte ondan ayırıştırmaya yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu baskılar, seçmenin rasyonel gerekçelerle parti değiştirmesinin psikolojik iklimini yok ederek DTP etrafında bir kilitlenmeye neden olmaktadır. Beka psikolojisi, taban arasında ideolojik bir kenetlenme oluşturarak, tartışma zeminini de ortadan kaldırmaktadır. Böylece, partinin söyleminde, normal durumlarda mümkün olabilecek ideolojik kaymalar imkânsız hale gelmektedir. Bu çerçevede, siyasal parti ve kurumların KLSO'yu "doğru" tercih yapana kadar dışlamayı öngören tutumları, "doğru" tercih yapma imkânını ortadan kaldıran bir işlev görmektedir. Bu süreç boyunca, başta DTP'yi kapatmak olmak üzere, Parti içindeki tartışmayı engelleyecek dış müdahalelerden kaçınmak gerekir. Bu çerçevede, Türk siyasetinin DTP'ye yönelik beklentilerini karşılayacak doğru söylem, tercihe zorlama stratejisinden bir an önce vazgeçip, DTP'yi rasyonel gerekçelerle ikna edecek ve DTP'li olmayı, bir bedeli göze almanın dışına çıkararak sıradanlaştıracak bir politik kültürü ikame etmekten geçebilir.

Tablo 1. AKP-BAĞIMSIZ(DTP) 2002-2007 DOĞU ANADOLU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNDE İLLER BAZINDA KARŞILAŞTIRMA

İLLER	AKP 2002			2002-2007			DEHAP 2002			BAĞIMSIZ 2007			2002-2007			
	2002 (%)	ALINAN OY	İL GENELİ GEÇERLİ OY	2007 (%)	FARK (%)	ARTIŞ / AZALIŞ	2002 (%)	ALINAN OY	İL GENELİ GEÇERLİ OY	2007 (%)	ALINAN OY	İL GENELİ GEÇERLİ OY	FARK	ARTIŞ / AZALIŞ		
Adıyaman	41,42	88.831	214.473	65,23	158.476	242.945	23,8	69.645	11,97	25.666	214.473	8,13	19.763	242.945	-3,83	-5.903
Ağrı	17,70	26.219	148.151	62,87	102.325	162.746	45,2	76.106	35,06	51.947	148.151	23,04	37.494	162.746	-12,03	-14.453
Ardahan	11,76	6.746	57.372	40,52	22.534	55.606	28,8	15.788	15,93	9.142	57.372	9,33	5.187	55.606	-6,61	-3.955
Batman	20,62	30.654	148.665	46,62	73.713	158.127	26,0	43.059	47,10	70.027	148.665	39,60	62.615	158.127	-7,51	-7.412
Bingöl	31,73	28.198	88.862	71,01	77.849	109.629	39,3	49.651	22,18	19.709	88.862	14,37	15.750	109.629	-7,81	-3.959
Bitlis	17,67	18.151	102.705	58,69	67.842	115.590	41,0	49.691	29,55	30.352	102.705	21,90	25.314	115.590	-7,65	-5.038
Diyarbakır	15,96	67.298	421.680	40,74	189.707	465.708	24,8	122.409	56,13	236.689	421.680	47,19	219.779	465.708	-8,94	-16.910
Elazığ	41,99	102.474	244.056	57,04	153.290	268.743	15,1	50.816	7,12	17.387	244.056	2,97	7.992	268.743	-4,15	-9.395
Erzincan	40,55	44.377	109.431	54,27	65.975	121.570	13,7	21.598	1,61	1.764	109.431	4,49	5.459	121.570	2,88	3.695
Erzurum	54,65	184.870	338.286	68,24	242.207	354.949	13,6	57.337	9,84	33.291	338.286	5,41	19.193	354.949	-4,43	-14.098
Gaziantep	40,04	193.995	484.449	59,19	325.534	550.000	19,1	131.539	8,00	38.737	484.449	3,67	20.210	550.000	-4,32	-18.527
Hakkari	6,81	5.115	75.129	33,31	29.264	87.841	26,5	24.149	45,10	33.881	75.129	56,47	49.604	87.841	11,37	15.723
İğdir	6,50	4.015	61.806	28,80	18.525	64.321	22,3	14.510	32,68	20.199	61.806	40,69	26.175	64.321	8,01	5.976
K.Maraş	53,88	216.388	401.577	67,95	316.991	466.492	14,1	100.603	3,19	12.830	401.577	0,58	2.690	466.492	-2,62	-10.140
Kars	17,24	20.831	120.837	41,10	50.418	122.678	23,9	29.587	19,58	23.659	120.837	12,97	15.907	122.678	-6,61	-7.752
Kilis	36,39	18.308	50.306	56,16	29.277	52.134	19,8	10.969	2,26	1.139	50.306	0,00	0	52.134	-2,26	-1.139
Malatya	50,65	161.658	319.171	66,67	241.606	362.407	16,0	79.948	4,18	13.344	319.171	1,46	5.295	362.407	-2,72	-8.049
Mardin	15,43	34.746	225.120	44,25	105.905	239.332	28,8	71.159	39,58	89.113	225.120	38,94	93.201	239.332	-0,64	4.088
Muş	16,90	21.876	129.451	38,44	53.867	140.134	21,5	31.991	38,09	49.302	129.451	45,98	64.438	140.134	7,90	15.136
Siirt	84,82	55.203	65.079	49,00	44.836	91.504	-35,8	-10.367	0,00	0	65.079	39,69	36.320	91.504	39,69	36.320
Ş.Urfa	22,90	99.331	433.678	60,13	267.525	444.915	37,2	168.194	19,28	83.600	433.678	20,26	90.127	444.915	0,98	6.527
Şırnak	14,02	14.512	103.538	27,01	33.179	122.828	13,0	18.667	45,94	47.567	103.538	52,00	63.866	122.828	6,05	16.299
Tunceli	6,67	2.759	41.387	12,30	5.204	42.293	5,6	2.445	32,55	13.470	41.387	60,11	25.424	42.293	27,57	11.954
Van	25,86	66.797	258.287	53,48	163.193	305.138	27,6	96.396	40,85	105.520	258.287	32,76	99.973	305.138	-8,09	-5.547
TOPLAM	32,50	1.513.352	4.643.496	55,16	2.839.242	5.147.630	22,66	1.325.890	22,15	1.028.335	4.643.496	19,66	1.011.776	5.147.630	-2,49	-16.559

Tablo 2. DEHAP'IN 2002 SEÇİMLERİNDE EN YÜKSEK OY ALDIĞI İLLER BAZINDA KLSO'NUN SEÇİM PERFORMANSI

İLLER	1999						2002						2004						2007	
	HADEP						DEHAP						SHP						DTP Bağımsız	
	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY		
İğdir	21,65	10.863	50.167	43,40	60.804	140.101	32,68	20.199	61.806	24,07	16.109	66.916	40,53	26.175	64.585					
Kars	6,79	7.772	114.483	17,50	21.617	123.521	19,58	23.659	120.837	8,89	12.163	136.874	15,63	19.285	123.402					
Muş	16,71	18.434	110.322	31,8	37.020	116.400	38,09	49.302	129.451	29,52	39.090	132.400	45,81	64.438	140.673					
Van	27,99	61.006	217.971	35,71	87.307	244.492	40,85	105.520	258.287	26,26	72.428	275.832	32,60	99.973	306.664					
Hakkari	54,21	27.951	51.560	46,08	28.101	60.986	45,10	33.881	75.129	45,28	35.369	78.106	56,24	49.560	88.124					
Bitlis	10	8.054	84.989	13,7	13.107	95.682	29,55	30.352	102.705	15,24	16.343	107.208	21,77	25.314	116.260					
Batman	37,24	43.987	118.114	43,4	60.804	148.356	47,10	70.027	148.665	50,11	67.842	135.383	39,42	62.615	158.823					
Diyarbakır	46,31	152.803	329.989	45,9	186.808	407.033	56,13	236.689	421.680	43,38	192.857	444.578	47,01	219.779	467.496					
Mardin	21,95	37.233	169.639	24,08	20.752	86.185	39,58	89.113	225.120	26,93	65.287	242.440	38,77	93.201	240.372					
Siirt	26,6	18.745	70.470	22,12	18.319	82.807	0,00	0	0	26,89	24.976	92.866	39,51	36.320	91.919					
Şırnak	29,31	19.399	69.585	24,08	20.752	86.185	45,94	47.567	103.538	37,95	40.985	107.994	51,83	63.866	123.221					
Tunceli	16,94	6.109	36.062	13,37	5.290	39.562	32,55	13.470	41.387	17,59	7.612	43.265	59,96	25.424	42.405					
Ağrı	18,41	23.037	134.037	33,73	48.559	143.980	0,04	51.947	148.151	19,26	29.965	155.606	24,36	39.871	163.672					
Toplam	27,96	435.393	1.557.388	34,32	609.240	1.775.290	39,19	719.831	1.836.756	30,75	621.026	2.019.468	38,81	825.821	2.127.616					

İLLER	2002				2004				2007			
	AK Parti		AK Parti		AK Parti		AK Parti		AK Parti		AK Parti	
	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY	OY ORANI	ALINAN OY	GEÇERLİ OY
İğdır	6,50	4.015	61.806	23,40	15.661	66.916	28,80	18.525	64.321	28,80	18.525	64.321
Kars	17,24	20.831	120.837	38,52	52.725	136.874	41,10	50.418	122.678	41,10	50.418	122.678
Muş	16,90	21.876	129.451	31,33	41.477	132.400	38,44	53.867	140.134	38,44	53.867	140.134
Van	25,86	66.797	258.287	40,26	111.047	275.832	53,48	163.193	305.138	53,48	163.193	305.138
Hakkari	6,81	5.115	75.129	32,75	25.582	78.106	28,80	18.525	64.321	28,80	18.525	64.321
Bitlis	17,67	18.151	102.705	29,18	31.287	107.208	58,69	67.842	115.590	58,69	67.842	115.590
Batman	20,62	30.654	148.665	17,79	24.086	135.383	67,47	73.713	10.929	67,47	73.713	10.929
Diyarbakır	15,96	67.289	421.680	32,19	143.089	444.578	41,06	191.214	465.708	41,06	191.214	465.708
Mardin	15,43	34.746	225.120	23,13	56.068	242.440	44,25	105.905	239.332	44,25	105.905	239.332
Siirt	84,82	55.203	65.079	37,92	35.213	92.866	49,00	44.836	91.504	49,00	44.836	91.504
Şırnak	14,02	14.512	103.538	24,89	26.877	107.994	27,01	33.179	122.828	27,01	33.179	122.828
Tunceli	6,67	2.759	41.387	16,92	7.321	43.265	12,30	5.204	42.293	12,30	5.204	42.293
Ağrı	41,42	88.831	214.473	34,57	53.791	155.606	62,88	102.325	162.742	62,88	102.325	162.742
Toplam	21,89	430.779	1.968.157	29,36	592.937	2.019.468	47,69	928.746	1.947.518	47,69	928.746	1.947.518

Bugüne kadar, Türk siyasal yaşamında Kürtlüğe referansla siyaset yapan birçok parti kuruldu. Halen varlığını sürdüren birçok parti bulunuyor. Ancak bu partilerin hiçbirisi, hem zamana dayanıklılık hem de tabandan destek bulma anlamında, DTP ile temsil edilen siyasal gelenek kadar etkili olmadı. DTP'nin selefi olan Kürt siyasal hareketinin temsilcileri, devletin Kürt politikasını etkilemek amacıyla, 1990'dan başlayarak, legal siyasal zemini ve seçime dayalı "temsil siyaseti"ni kullanmayı denediler. Bu tercih, harekete yeni mevziler ve fırsatlar kazandırarak, Kürt siyasetinin gelişiminde yeni bir dönemeci teşkil etti. Temsil siyaseti, Kürt siyasal hareketine ulusal ve küresel siyasal zeminlerde Kürt sorununun dillendirilmesi, hareketi destekleyecek örgütsel yapının güçlendirilmesi ve Kürt siyasal iddialarının, legal zeminlerdeki dokunulmazlıklarla koruma çemberine alınması gibi imkânlar sağladı.

Kürt sorunu ekseninde siyaset yapmak üzere yola çıkan Kürt legal siyasal oluşumu'nun (KLSO) varlık meşruiyeti, "dağ dışında bir alternatif yaratmak"tı. Yirmi yılı bulan serüveninde, zaman zaman bu misyonu gerçekleştireceği konusunda umut oluşturan KLSO'nun, son tahlilde bunu başaramadığı ortadadır. Bu sonucun ortaya çıkmasının kendisinden kaynaklanan gerekçeleri olduğu gibi, yolculuğunun hemen her anında, devletin ve PKK'nın baskısını üzerinde hissetmesinin de etkisi vardır.

Bu analizde, sırasıyla Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP), Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ve Demokratik Toplum Partisi (DTP) tarafından temsil edilen bu legal siyasal gelenek ele alınacaktır.

Hatem Ete, lisans ve yüksek lisansını ODTÜ Sosyoloji bölümünde tamamladı. Halen aynı bölümde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Asker-siyaset ilişkileri, merkez-sağ, İslamcılık ve Kürt sorunu üzerine çalışmaları bulunan ve *Kürt Meselesi: Problemler ve Çözüm Önerileri* (SETA Analiz, 2008) analizinin ortak yazarı olan Ete, SETA'da araştırmacı olarak çalışmaktadır.